

УДК 343.34



УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ СОЦІАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ

В. В. МАЦЮК,

*здобувач кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету підготовки фахівців для підрозділів міліції
громадської безпеки, Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
м. Дніпропетровськ*

Розглянуто питання вдосконалення нормативно-правового забезпечення взаємодії Служби безпеки України та Національної гвардії України. Визначено основні проблеми правового регулювання зазначених суб'єктів взаємодії під час виконання службово-бойових завдань з урегулювання надзвичайних ситуацій соціального характеру. Надано пропозиції з удосконалення правового регулювання взаємодії Служби безпеки України та Національної гвардії України в умовах надзвичайних ситуацій соціального характеру.

Ключові слова: нормативно-правове забезпечення, службово-бойова діяльність, сили охорони правопорядку, надзвичайні ситуації соціального характеру.

Останні кризові події у світі спричинили виникнення надзвичайних ситуацій соціального характеру, які, на жаль, як засвідчила практика, не обминули й Україну. Складна суспільна й геополітична обстановка, що склалася на південному сході нашої держави, зумовила проведення в цьому регіоні країни антитерористичної операції.

За таких умов питання вдосконалення службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку набувають особливої актуальності. Для того, щоб успішно виконувати поставлені службово-бойові завдання, зазначеним суб'єктам необхідно виконувати спільні, заздалегідь погоджені дії. Практика проведення антитерористичної операції довела необхідність удосконалення взаємодії підрозділів Служби безпеки України (СБУ) з частинами та підрозділами Національної гвардії України (НГУ), а отже, в розрізі розвитку теорії службово-бойової діяльності питання міжвідомчої взаємодії сил охорони

правопорядку відіграє основну роль.

В Україні наукові дослідження, присвячені питанням удосконалення правового регулювання взаємодії СБУ та НГУ в умовах надзвичайних ситуацій соціального характеру, практично не проводились, деякі аспекти цієї діяльності розглядалися в декількох дисертаційних роботах.

Так, Д. О. Савочкіна у праці «Адміністративно-правове забезпечення діяльності Національної гвардії України» з'ясовує роль і місце НГУ в системі органів охорони правопорядку, визначає їх завдання, функції, принципи, а також форми та методи діяльності; детально характеризує напрями взаємодії НГУ з правоохоронними органами та військовими формуванням, зокрема при ускладненні оперативної обстановки; досліджує організацію діяльності військових формувань з правоохоронними функціями країн-учасниць СНД з метою вивчення можливості запозичення позитивного досвіду в цій сфері [1].

А. В. Жбанчик у роботі «Організаційно-правові засади взаємодії міліції та Національної гвардії України у сфері охорони громадського порядку» розкриває сутність і сучасний стан взаємодії міліції та НГУ у сфері охорони громадського порядку, а також роль і місце комплексного використання сил та засобів у ній; надає класифікацію форм і методів взаємодії міліції та НГУ у сфері охорони громадського порядку та їх характеристику; визначає особливості взаємодії міліції та НГУ в умовах ускладнення оперативної обстановки та ін. [2].

Однак у наведених працях не розкрито особливості правового регулювання взаємодії підрозділів СБУ та НГУ в умовах надзвичайних ситуацій соціального характеру, що свідчить про актуальність даної проблематики.

Метою статті є розробка та надання пропозицій з удосконалення правового регулювання взаємодії СБУ та НГУ в умовах надзвичайних ситуацій соціального характеру.

Державний класифікатор надзвичайних ситуацій ДК 019:2010 до

надзвичайних ситуацій соціального характеру, що пов'язані з протиправними діями терористичного та антиконституційного спрямування, відноситься: збройні напади, захоплення і силове утримання важливих об'єктів або реальна загроза здійснення таких акцій; збройні напади, захоплення і силове утримання атомних електростанцій або інших об'єктів атомної енергетики, або реальна загроза здійснення таких акцій; замах на життя керівників держави та народних депутатів України; напад, замах на життя членів екіпажу повітряного або морського (річкового) судна, викрадення (спроба викрадення), знищення (спроба знищення) таких суден; захоплення заручників з числа членів екіпажу чи пасажирів, установлення вибухового пристрою у багатолюдних місцях, установі, організації, на підприємстві, у житловому секторі, на транспорті; зникнення або викрадення зброї та небезпечних речовин з об'єктів їх зберігання, використання, перероблення та під час транспортування; виявлення застарілих боєприпасів, аварії на арсеналах, складах боєприпасів та інших об'єктах військового призначення з викиданням уламків, реактивних та звичайних снарядів, нещасні випадки з людьми та ін. [3].

На першому місці серед зазначених надзвичайних ситуацій соціального характеру стоять збройні напади, захоплення і силове утримання важливих об'єктів або реальна загроза здійснення таких акцій. Проведення антитерористичної операції є однією із форм реагування на надзвичайні ситуації соціального характеру, що зумовлюються наявністю терористичних актів.

Аналіз законодавчих положень щодо взаємодії сил охорони правопорядку в умовах антитерористичної операції дозволяє дійти таких висновків. Так, ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» [4] передбачено, що антитерористична операція є комплексом саме скоординованих спеціальних засобів, тобто від учасників обов'язково вимагається координація дій, яка виступає основною ознакою взаємодії.

У даному аспекті під виконанням взаємоузгоджених дій слід розуміти

такий термін як «взаємодія підрозділів сил охорони правопорядку». Так, спільно виконуючи ті чи інші службово-бойові завдання на території проведення антитерористичної операції, підрозділи сил охорони правопорядку постійно обмінюються інформацією, координують дії один одного, надають рекомендації, вказівки, попереджають про можливу небезпеку, а в невідкладних випадках приходять на допомогу. Тому взаємодія учасників антитерористичної операції є необхідною й виступає ефективним засобом досягнення її мети.

Що стосується СБУ, то вона як головний орган у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю тісно взаємодіє з усіма учасниками антитерористичної операції. До того ж координацію діяльності суб'єктів, які залучаються до боротьби з тероризмом, здійснює Антитерористичний центр при СБУ. Як уже зазначалося, в аспекті такої взаємодії на даний момент особливий інтерес являє такий орган як Національна гвардія України, створений 13 березня 2014 р. з прийняттям відповідного закону [5]. Пов'язано це з тим, що наразі частини та підрозділи Національної гвардії України проходять лише процес становлення, а існуюча нормативно-правова база є недостатньою та неповною.

Як окремий структурний підрозділ Міністерства внутрішніх справ Національна гвардія України відповідно до ст. 5 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» безпосередньо здійснює боротьбу з тероризмом шляхом запобігання, виявлення та припинення злочинів, вчинених з терористичною метою, розслідування яких віднесене законодавством України до компетенції органів внутрішніх справ; надає Антитерористичному центру при Службі безпеки України необхідні сили та засоби; забезпечує їх ефективне використання під час проведення антитерористичних операцій [4].

Крім того, відповідно до чинного законодавства [5] підрозділи НГУ мають право оперативно реагувати на дії незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та

злочинних організацій, припиняти терористичну діяльність, що пов'язані з підвищеним ризиком для життя та здоров'я військовослужбовців та вимагають від особового складу високого рівня професійної підготовки, а також можуть забезпечувати державну безпеку і захист державного кордону, припинення терористичної діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій (але виключно у взаємодії з правоохоронними органами).

Таким чином, підрозділи НГУ виступають важливою складовою реагування на надзвичайні ситуації соціального характеру, основою взаємодії підрозділів СБУ та НГУ є правова, організаційна та тактична складові. Звідси основні заходи з удосконалення правового регулювання взаємодії СБУ та НГУ в умовах надзвичайних ситуацій соціального характеру можливо поділити на три групи:

- 1) розроблення правових засад взаємодії СБУ та НГУ під час реагування на надзвичайні ситуації соціального характеру;
- 2) розвиток організаційних засад взаємодії частин та підрозділів СБУ та НГУ під час реагування на надзвичайні ситуації соціального характеру;
- 3) удосконалення тактичних засад взаємодії підрозділів СБУ та НГУ під час реагування на надзвичайні ситуації соціального характеру.

До розроблення правових засад взаємодії СБУ та НГУ під час реагування на надзвичайні ситуації соціального характеру спонукало те, що попередньо проведений аналіз нормативно-правових актів виявив прогалини в міжвідомчій взаємодії сил охорони правопорядку, особливо в умовах виникнення надзвичайних ситуацій соціального характеру [6, с. 224], зокрема підрозділів СБУ та НГУ. Цей факт пояснює виникнення проблем щодо ефективної взаємодії під час проведення антитерористичної операції на сході України.

Отже, наразі вкрай необхідним є розроблення змістовних міжвідомчих нормативно-правових актів з організації взаємодії за різними сценаріями діяльності у надзвичайних ситуаціях соціального характеру. Пропонується

застосовувати сценарний підхід, щоб розробити найбільш вірогідні сценарії розвитку ситуацій надзвичайних обставин та сформулювати основні заходи з організації взаємодії та виконання сумісних дій між підрозділами СБУ та іншими суб'єктами сил охорони правопорядку, особливо з НГУ.

Розвиток організаційних засад взаємодії частин та підрозділів СБУ та НГУ під час реагування на надзвичайні ситуації соціального характеру полягає насамперед у створенні міжвідомчих органів оперативного управління на базі ситуаційних центрів з відповідним технічним і прикладним програмним забезпеченням підтримки прийняття рішень, що базуються на сучасних технологіях геоінформаційного та статистичного аналізу.

Доречним також є використання методологічних положень теорії взаємодії організаційних систем, що надає можливість позбутися зайвих організаційних зв'язків та підвищити якість організації управління [7, с. 110–115]. З цією метою під час планування взаємодії необхідно виконати наступні організаційні заходи:

- здійснити розрахунки з визначення суб'єктів організації взаємодії (кількість підрозділів, їх чисельний склад, підпорядкованість, оснащеність, рівень забезпеченості та ін.);
- визначити форми організації взаємодії (якими є незалежні дії, узгоджені дії, спільні дії, допомога, взаємодопомога);
- визначити види організації взаємодії (які класифікуються за характером – директивна, ініціативна; за метою – корпоративна, некорпоративна; за координованістю – координована, некоординована; за варіантністю – одноваріантна, багатоваріантна; за сферою взаємодії – інформаційна, бойова, ресурсна; за способом організації взаємодії – структурна, функціональна, структурно-функціональна);
- визначити напрями організації взаємодії (розраховуються за видами службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку);
- визначити способи організації взаємодії (відповідно до шляхів

досягнення мети діяльності, що визначається умовами, в яких вона відбувається);

– провести оцінювання ефективності організації взаємодії між підрозділами в ході виконання службово-бойових завдань та під час підбиття підсумків.

Зазначені підходи щодо створення міжвідомчого органу управління у вигляді ситуативного центру та застосування теорії взаємодії організаційних систем під час планування організації взаємодії підрозділів СБУ та НГУ в умовах надзвичайних ситуацій соціального характеру необхідно нормативно затвердити шляхом прийняття відповідних міжвідомчих нормативно-правових актів.

Удосконалення тактичних засад взаємодії підрозділів СБУ та НГУ під час реагування на надзвичайні ситуації соціального характеру полягає у відпрацюванні тактики сумісних дій під час виконання службово-бойових завдань. На наш погляд, основними такими службово-бойовими завданнями є:

– організація спільного патрулювання та спостереження у кризових районах;

– здійснення охоронних та обмежувальних дій, спрямованих на блокування району надзвичайної ситуації, охорону громадського порядку та забезпечення громадської безпеки на ізольованій і прилеглих територіях;

– організація спільного пошуку організаторів, підбурювачів та пособників до розпалення соціальних конфліктів, а також їх виконавців;

– організація спільного пошуку, локалізація та знешкодження терористів;

– організація спільного пошуку, локалізація та знешкодження незаконних збройних формувань;

– організація спільного пошуку, локалізація та знешкодження диверсантів;

– виставлення спільних контрольно-пропускних пунктів, блокпостів, дозорів, заслонів і секретів;

– координація діяльності у здійсненні заходів, пов'язаних з припиненням збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні, тощо.

Рівень готовності до виконання перерахованих службово-бойових завдань залежить від знань, навичок та вмінь, якими володіє особовий склад підрозділів СБУ та НГУ. Тому необхідним є розроблення нормативно-правової бази для проведення постійно діючих сумісних теоретичних і практичних навчань на базі навчальних частин та закладів як СБУ, так і НГУ.

Таким чином, за результатами проведеного дослідження можна дійти таких висновків:

1. Наразі вкрай необхідним є розроблення змістовних міжвідомчих нормативно-правових актів щодо організації взаємодії за різними варіантами дій у надзвичайних ситуаціях соціального характеру. З цією метою пропонується застосовувати сценарний підхід, що дозволить розробити найбільш вірогідні сценарії розвитку ситуацій за надзвичайних обставин та сформулювати основні заходи з організації взаємодії та виконання сумісних дій між підрозділами СБУ та НГУ.

2. Розвиток організаційних засад взаємодії частин і підрозділів СБУ та НГУ під час реагування на надзвичайні ситуації соціального характеру полягає насамперед у створенні міжвідомчих органів оперативного управління на базі ситуаційних центрів з відповідним технічним та прикладним програмним забезпеченням підтримки прийняття рішень. Доречним також є використання методологічних положень теорії взаємодії організаційних систем, що надає можливість позбутися зайвих організаційних зв'язків та підвищити якість організації управління. Ці пропозиції необхідно нормативно затвердити шляхом прийняття відповідних міжвідомчих нормативно-правових актів.

3. Удосконалення тактичних засад взаємодії підрозділів СБУ та НГУ під час реагування на надзвичайні ситуації соціального характеру полягає у відпрацюванні тактики сумісних дій при виконанні службово-бойових завдань. Рівень тактичної підготовки залежить від знань, навичок та вмінь, якими

оволодіє особовий склад підрозділів СБУ та НГУ. Тому необхідним є розроблення нормативно-правової бази для проведення постійно діючих сумісних теоретичних і практичних навчань на базі навчальних частин і закладів як СБУ, так і НГУ.

Напрямки подальших наших досліджень будуть спрямовані на розвиток нормативно-правових засад взаємодії підрозділів сил охорони правопорядку під час реагування на надзвичайні ситуації соціального характеру.

Список літератури:

1. Савочкіна Д. О. Адміністративно-правове забезпечення діяльності національної гвардії України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Д. О. Савочкіна ; Львів. ун-т бізнесу та права. – Львів, 2015. – 20 с.
2. Жбанчик А. В. Організаційно-правові засади взаємодії міліції та Національної гвардії України у сфері охорони громадського порядку : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / А. В. Жбанчик ; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. – Дніпропетровськ, 2015. – 20 с.
3. Класифікатор надзвичайних ситуацій ДК 019:2010, затверджений наказом Держспоживстандарту України від 11.10.2010 р. № 457 : Офіц. вид. – К. : Держстандарт України, 2010. – 23 с.
4. Про боротьбу з тероризмом [Електронний ресурс] : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV станом на 20.05.2015 р. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (дата звернення: 20.05.15). – Назва з екрана.
5. Про Національну гвардію України [Електронний ресурс] : Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII станом на 20.05.2015 р. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/876-18> (дата звернення: 20.05.15). – Назва з екрана.
6. Мацюк В. В. Правове регулювання службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку в умовах надзвичайних ситуацій соціального характеру / В. В. Мацюк // Проблеми законності : зб. наук. пр. – Х. : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2015. – Вип. 128. – С. 217–224.
7. Обґрунтування механізмів взаємодії та порядку сумісних дій органів державної влади, місцевого самоврядування з силами охорони правопорядку в умовах виникнення кризових ситуацій (шифр «Соціум») : звіт НДР (заключ.) 27.11.2012 р. / Академія ВВ МВС України ; кер. Кириченко І. О. ; викон. Белай С. В. [та ін.]. – Х. , 2012. – 224 с. – № держреєстрації 0111U009274. – Інв. № 438.

Мацюк В. В. Усовершенствование правового регулирования взаимодействия Службы безопасности Украины и Национальной гвардии Украины в условиях чрезвычайных ситуаций социального характера

Рассмотрены вопросы совершенствования нормативно-правового обеспечения взаимодействия Службы безопасности Украины и Национальной гвардии Украины. Определены основные проблемы правового регулирования указанных субъектов взаимодействия при выполнении служебно-боевых задач по урегулированию чрезвычайных ситуаций социального характера. Наданы предложения по совершенствованию правового регулирования взаимодействия Службы безопасности Украины и Национальной гвардии Украины в условиях чрезвычайных ситуаций социального характера.

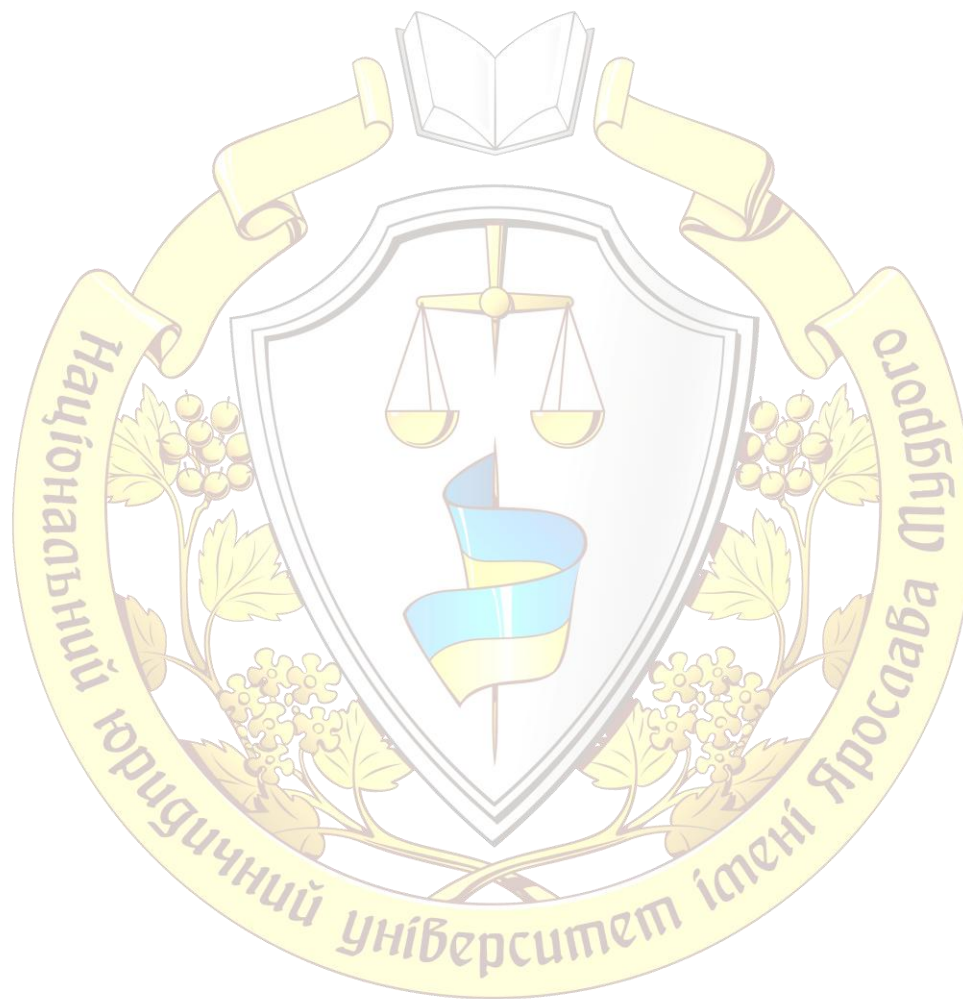
Ключевые слова: *нормативно-правовое обеспечение, служебно-боевая*

деятельность, силы охраны правопорядка, чрезвычайные ситуации социального характера

Matsyuk V. V. Improvement of legal regulation of interaction Security Service of Ukraine and the National Guard of Ukraine in emergency social situations

We consider the latest scientific research on improving the regulatory framework of the interaction of the Security Service of Ukraine and the National Guard of Ukraine. The basic problems of legal regulation of these entities interact in the performance of service and combat activity for the settlement of social emergency situations. Proposals for improving the legal regulation of interaction between the Security Service of Ukraine and the National Guard of Ukraine in conditions of social emergencies situations.

Key words: legislative environment, service and combat activity, law enforcement forces, social emergencies situations



Розширена анотація

статті **Мацюка Віталія Васильовича** на тему: «Удосконалення правового регулювання взаємодії Служби безпеки України та Національної гвардії України в умовах надзвичайних ситуацій соціального характеру»

Matsyuk V.V., graduate student, Dnepropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnepropetrovsk

An extended abstract of a paper on the subject of:

«**Improvement of legal regulation of interaction**

Security Service of Ukraine and the National Guard of Ukraine

in emergency social situations»

Problem setting. Recent crisis events in the world led to emergency social situations. Unfortunately, Ukraine does not remain aloof from the present crisis. Contemporary complex social and geopolitical situation led the counterterrorist operation in southeastern Ukraine. Under these conditions, the improvement of military service and law enforcement forces are particularly important. In order to successfully carry out their service and combat missions necessary to perform these entities joint action agreed in advance. The practice of counter-terrorist operation showed the need to improve the interoperability of the Security Service of Ukraine units and divisions of the National Guard of Ukraine, and therefore in the context of the theory of military service and interagency interaction forces law enforcement plays a major role.

Recent research and publications analysis. Currently, research on the improvement of the legal basis for cooperation between the Security Service of Ukraine and National Guard of Ukraine in emergency social situations practically not carried out, there are several dissertations which deals with various aspects of this activity. However, these studies do not determine the characteristics of the legal basis for cooperation between Ukraine and the Security Service units National Guard of Ukraine in emergency social situations. Thus, the improvement of interaction between these departments in responding to emergency social situations is very important.

Paper objective. Proposals to improve the legal basis for cooperation between the Security Service of Ukraine and the National Guard of Ukraine in emergency social situations.

Paper main body. First place among emergency social situations is armed attacks, the seizure and retention of important objects of force or a real threat of such shares. The counterterrorist operation is a form of emergency response social issues that are caused by the presence of terrorist acts.

Departments of National Guard of Ukraine is an important component of emergency response basis of a social nature and interaction of divisions Security Service of Ukraine and National Guard of Ukraine is legal, organizational and tactical components.

Key measures to improve the legal basis for cooperation between the Security Service of Ukraine and National Guard of Ukraine in emergencies social issues can be divided into three groups: legal drafting principles for cooperation between the Security Service of Ukraine and the National Guard of Ukraine during emergency social situations; Develop principles for cooperation between units of Security Service of Ukraine and National Guard of Ukraine during emergency social situations; improving tactical principles for cooperation between Ukraine and the Security Service units National Guard of Ukraine during emergency social situations.

Conclusions of the research. Currently imperative is to develop meaningful interagency legal acts on the organization of cooperation in different variants emergency social situations.

Development of organizational principles of interaction of units of the Security Service of Ukraine and National Guard of Ukraine during the emergency response is primarily a social nature in the creation of interagency operational management based situational centers of technical and application software decision support.

Improving tactical principles for cooperation between Ukraine and the Security Service units National Guard of Ukraine during emergency response social character is working out the tactics of joint actions in the performance of service and combat missions.

Key words: legislative environment, service and combat activity, law enforcement forces, social emergencies situations.